

L-AM CUNOSCUȚ PE ION POPESCU-VOITEȘTI

ION BĂNCILA

Ca șef de lucrări în laboratorul de geologie de pe lângă catedra de geologie a Universității din București, în timpul cât aceasta a fost ocupată de profesorul Voitești, între anii 1936—1943, am avut prilejul să cunosc mai de aproape personalitatea celui pe care casa în care ne aflăm și obiectele adunate în ea ni-l evocă atât de puternic.

Cu afecțiunea și cu respectul pe care ni le impune timpul scurs de atunci, voi încerca să schițez pentru dumneavoastră, conjunctura în care a avut loc trecerea profesorului de la Cluj la București și câteva secvențe din atitudinile și activitățile sale.

Nu știu dacă este necesar să precizez că nu am fost ceea ce se cheamă un elev al prof. Voitești, formarea mea într-ale geologiei fiind încheiată când sorții ne-au pus față-n față. De altfel nu pot spune că am fost elevul sau discipolul cuiva.

Cînd în anul 1936, catedra de geologie a Universității din București a devenit vacantă prin mult întîrziata retragere a profesorului Sava Athanasiu (avea 75 de ani), s-a pus și întrebarea: Cine va fi urmașul? Ion Popescu Voitești, profesor din 1919 la Universitatea din Cluj sau Ion Atanasiu (fiul lui Sava), profesor numai din 1930 la Universitatea din Iași, era răspunsul.

În concurență, erau de fapt, un grup al „bătrînilor”, colegi și prieteni ai lui Sava Athanasiu, și un grup denumit de un glumeț „falanga”, care reunea o seamă de profesori la vîrsta maturității, cum și cîțiva funcționari superiori din Ministerul Instrucțiunii, care se agitău pentru obținerea unui rol mai mare și erau tare nervoși că la Academia Română bătrîinii blocaseră toate locurile. De altfel, curînd după aceea ei au izbutit să înființeze o Academie de Științe, unde au devenit membri fondatori. Jenică (cum i se spunea pe scurt) era

agreatu] primului grup iar Voitești era agreatul celui de al doilea grup. Lupta se da cu sorți aproape egali și rezultatul votului pe care consiliul profesoral urma să-l dea în problema chemării unuia sau altuia din candidați rămânea cu totul incert.

Deși profesorul Voitești avea mai multe drepturi, fiind mai vechi și cu lucrări mai multe, era clar că pe primul plan stătea aritmetica voturilor, conform binecunoscutului „lanț al slăbiciunilor“.

Pentru noi, care formam „personalul ajutător“ de la catedră, așteptarea era destul de plictisitoare, în joc fiind stabilitatea în posturi; un profesor nou putînd să însemne și ajutoare noi, mai agreate de el. Firește că, în ceea ce ne privea, ne-am fi simțit mai siguri cu urmașul de sînge al fostului profesor, dar posibilitățile de a intra în concurența taberelor amiutite erau nule. Nu aveam pe acolo rude sau alte căi de influență și ne gîndeam cu grijă la zicala „cînd bivoli] se ceartă, mor broaștele!“ . Aceasta o știam noi, dar nu și combatanții. Singurul „noroc“ era că profesorul Sava Athanasiu ne prevenise că posturile din laborator erau doar o etapă spre o slujbă cu adevărat stabilă, indicîndu-ne chiar și direcția: învățămîntul secundar sau Institutul Geologic.

Așteptam, deci, cu aceeași nerăbdare ca și candidații, pînă ce, într-o seară de pe la finele lunii august, am primit vestea: consiliul profesoral a hotărît cu majoritate de un vot să fie chemat la catedră profesorul Voitești de la Cluj.

Noul profesor a întîrziat două luni să facă vizita de instalare și nici n-a dat semne asupra intențiilor sale. Abia pe la finele lui octombrie, tot într-o seară, dinainte anunțat prin telefon, a pășit prin poarta grea de stejar a laboratorului cu aerul unui cavaler gata să-și rupă sulița în pieptul adversarului, în timp ce noi „personalul ajutător“ stam înșirați pe culoarul lung, larg și pustiu.

Cum vă puteți imagina, „adversarul“ principal eram eu, care îmi lucrasem teza de doctorat avînd unele îndrumări din partea lui Ion Athanasiu și cu recomandarea venerabilului său tată. Eram pregătit pentru orice, mai ales cînd i-am zărit ținuta.

Profesorul Voitești a știut însă să se domine și, după un scurt și sec salut, și-a luat în primire biroul, foarte bine aranjat într-o cameră de colț din clădirea nouă. În zilele

următoare, după instalarea sa la catedră, s-a decis să-și transporte de la Cluj biblioteca cu dulapuri solide din stejar. Era foarte mîndru de acele dulapuri, în parte imaginate de el, cu niște uși care se puteau ridca și împinge orizontal spre interior. Mai apoi și-a adus și mobila strict necesară pentru a aranja o cameră de dormit alături de birou. A locuit acolo aproape un an, cel mai productiv din cei șapte cîți a predat la București.

Foarte curînd profesorul a început organizarea de excursii pentru documentare cu studenții, în cursul cărora, cu temperamentul său deschis, reușea să împrăști orice constrîngere. Cînd, la prima dintre aceste excursii, la una din mesele comune, mai în glumă, mai în serios ne-a spus cam ce are de gînd să întreprindă la catedră, am avut prilejul să-i răspund și să-i exprim poziția noastră adevărată. A fost puțin surprins, dar de atunci umbrele dintre noi s-au împrăștiat.

Nu mult după aceea ne-a propus să organizăm întâlniri în familie și pentru început ne-a poftit în casa nouă aranjată în cartierul Cotroceni, unde ne-a primit cu largă ospitalitate și bunăvoință. Plăcerea lui atunci a fost nă ne dea să gustăm vinul din via pe care o plantase aici. Și nu admitea ca cineva să stea cu paharul gol în față. Cu mîna lui, și fără zgîrcenie, îl umplea. Iar dacă vreunul ezita pe motiv că e vinul tare, el răspundea voicos: „Nu e tare vinul, / Ci e slab românul“!

În anii care au urmat, nu am avut niciodată vre-un diferend cit de mic. Ea mai mult, cînd a luat ființă amintita Academie de Științe ne-a propus pe toți membrii corespondenți și ne-a înlesnit publicarea mai multor note de specialitate. Nu ne-a impus niciodată ce anume să scriem, dar ne-a îndemnat mereu să publicăm.

Una din primele sale inițiative după preluarea catedrei a fost să se decoreze pereții lungului culoar cu tablouri, diagrame, profile, hărți, care să îndepărteze monotonia și răceala. Cine intra după aceea, își putea plimba cu interes privirea, cugetînd eventual mai mult în fața uneia sau alteia din imaginile expuse. O parte din aceste decorațiuni se păstrează și azi.

Mai apoi profesorul a dispus ca din alocația de la decanat și din alte fonduri obținute prin stăruințele lui de la societățile de petrol unde lucra, să se lucreze, să se constru-

iască dulapuri cu ramă metalică și cu pereți de sticlă, în care au fost expuse, tot pe culoare, eșantioane de roci și minerale reprezentative.

Prin 1938—1939, Voitești a comandat un mobilier nou, masiv și aspectuos, pentru sala de lucrări practice, care rămăsese neschimbat de pe vremea lui Grigore Ștefănescu. Acest mobilier există și astăzi purtând obișnuitele scrijelituri și semnături ale studenților care s-au perindat în jumătatea de veac care s-a scurs de atunci.

Prin toate acestea și altele, profesorul Voitești se dovedea un luminat gospodar și om cu inimă largă.

Bine legat, brunet, cu păr ondulat și des, nas acvilin, ochi jucăuși și mișcări sprintene, harnic, isteț, entuziast, vorbulil, imaginativ și adânc ancorat în locurile natale, profesorul Voitești era fizic și psihic un autentic reprezentant al omului din Gorj, din aceeași plămadă cu Brâncuși.

Mintea sa ageră era ca un cazan sub presiune, gata ori-cînd să reverse surplusul de energie. Îmi amintesc cum la ieșirea de la orele de curs, cînd te așteptai să se simtă obosit (mai ales că în ultimii ani suferise la Cluj de o boală foarte grea), se pornea pe lungi perorații pe diverse teme geologice. Dintr-un teanc de hîrtie albă ce-i sta în față, umplea pagină după pagină cu schițe, simboluri, pe alocuri mici explicații, cu scrisul său ascuțit, reflex al unei tensiuni interioare — dorind să ne înfățișeze o anumită viziune de geolog. Păreau a fi momentele cele mai plăcute pentru el, cînd micul, dar atentul auditor, urmărea cu interes, dar nu totdeauna și cu înțelegere, temele expuse. După o vreme își aducea aminte că a trecut timpul, făcea ghem toate acele hîrtii și le arunca la coș. Descărcat astfel de preaplînul preocupărilor, pornea vioi spre casă.

În urma profesorului încercam uneori să reconstituim și-rul vorbirii, consultînd și ceea ce se mai putea recupera din ghemotoace. Constatam atunci că în graba-i fertilă adesea schițele se suprapuneau, făcînd dificilă separarea ideilor, întunecînd într-o oarecare măsură, înțelegerea de ansamblu, dar relevînd că în interior multe întrebări nu-și găseau încă o cale mulțumitoare de rezolvare.

Profesorul Voitești era, înainte de toate, un pasionat geolog, aproape toate celelalte preocupări intelectuale fiind eli-

minate de această pasiune. Poate de aceea unii au considerat că profesorul Voitești a extins prea mult în domeniul probabilului aspecte locale, într-un cuvânt, imaginația. Este însă discutabil dacă aceasta constituie o lipsă sau dimpotrivă. Este știut că personalități stimulate mult la vremea lor pentru abținerea de la idei îndrăznețe sub motivul că nu se dispune încă de dovezi absolute, nu și-au păstrat, mai apoi, locul în ierarhia valorilor. Datorită tocmai capacității de a-și imagina fenomenele geologice la scară mare, profesorul Voitești s-a alăturat cu toată forța ideilor privitoare la tectonica în pinze de șariaj, care au revoluționat gândirea geologică la începutul secolului, fiind la noi principalul propagator al acestor idei. Sintezele întocmite de Haim, Lugeon, Haug, Bertrand asupra Alpilor, au fascinat pe tânărul Voitești, iar când Uhling și Munteanu Murgoci le-au aplicat la lanțul carpatic, s-a realizat cu toată convingerea. Așa s-a făcut că în 1914 a publicat împreună cu profesorul L. Mrazec: „Contribuțiunii la cunoașterea flișului carpatic din România“. Era o lucrare la care ținea foarte mult și căreia i-a dat amploare în multe scrieri mai noi, pentru a cuprinde întreaga regiune carpatică și a o încadra strâns în sistemul alpin.

Și cum avea umor și talent la desen, într-un timp a întocmit un reușit profil-caricatură, în care pinzele din Carpați erau reprezentate prin trupuri de bărbați la diferite vârste (cum erau considerate și pinzele) aruncate în ordine spre exterior și chinându-se să-și găsească o poziție mai comodă. Acel desen trebuie să fie și aici prin casă și dacă nu este, ar merita să fie procurat.

În epoca sa, profesorul Voitești rămîne între principalii susținători ai tectonicii în pinze de șariaj a regiunilor carpatice, deși cînd s-a referit la detalii a mers prea departe, dînd adversarilor motive de aprigă opoziție și adesea de ironie, de care, de altfel, nu a fost scutit nici Murgoci. Voitești nu făcea însă nici o concesie, ajungînd la oricare izolare de zona geologiei „oficiale“; iar critica îl irita profund.

Îmi amintesc că, prin anul 1937, cineva i-a șoptit că unul dintre geologii mai tineri, pe care l-ar fi dorit succesor la Cluj, s-a exprimat, la una din ședințele Institutului Geologic, cam în felul următor: „...era în anii cînd psihoza pinzelor domina geologia de la noi, avînd în frunte pe profeso-

rul Voitești ..." Fie că i s-a mai adăugat ceva, fie că nu, fapt este că s-a supărat tare de tot, socotind „psihoza” ca un fel ocolit de a spune nebunie... și astfel lovit în ceea ce considera (și de fapt era) contribuția sa cea mai de seamă asupra geologiei țării.

Generația de azi, care trăiește sub vastele înnoiri ale științei și ale geologiei în special, nu poate înțelege în special, nu poate înțelege totdeauna de ce unele lucrări care i se prezintă relativ simple, au fost adesea complicate de predecesori, de ce ei nu le-au înțeles cum se cuvenea. Se trece astfel peste faptul că instrumentul de lucru și metoda erau atunci altele așa cum, mîine s-ar putea schimba multe din cele ce apar ca bine stabilite azi; ca ieri, în care au trăit și lucrat predecesorii, a avut „adevărurile” sale relative care au devenit mai apoi „istorice”. A trebuit totuși să se treacă prin ele, ca să se poată ajunge la cele actuale. De aceea, oamenii mari din trecut ar trebui judecați nu după cît s-au apropiat de cei de azi, ci după cît s-au îndepărtat de cei dinaintea lor. Din acest punct de vedere, poziția profesorului Voitești este remarcabilă, iar personalitatea sa fascinantă.

Fie ca exemplul profesorului Voitești să însemne pentru cei care se ocupă cu știința globului, un îndemn la stăruință și pasiune iar pentru cei mulți care trăiesc pe TERRA, un îndemn spre o mai bună înțelegere a formelor și resorturilor naturii care ne suportă. Căci departe de a-i fi stăpînă, ca oameni, sîntem doar produsul ei; un produs care va fi suportat atît cît nu-și va tăia singur pîrghiile de susținere.

Frecvențele retrageri pe care profesorul Voitești le făcea în locurile sale natale, în care a ridicat și casa în care ne găsim, cum și dragostea cu care întotdeauna amintea de ascendenții săi gorjeni, sînd dovezi că el cunoștea și prețuia cum se cuvinea natura. El știa să privească o pădure, o pașiște cu flori, o vie pe rod, un creștet de munte, un cer senin sau involburat, o țară, un neam, un trecut.

Trecerea sa din viață spre necunoscut, în singurătate, pe un colț din acest pămînt strămoșesc, a fost o favoare a sorții și o întărire a exemplului de om, pe care ni l-a dat. Să-i respectăm și să-l urmărim în tot ceea ce a reprezentat bun și înălțător.

Ingăduiți-mi ca, la încheierea acestor scurte evocări, să exprim sincere felicitări celor care au avut ideia creării acestui muzeu geologic în casa marelui savant și care s-au ostenit pentru darea lui în folosință publică. Îi asigur că, în conștiința tuturor, gestul lor este văzut la adevărata valoare, care depășește omagierea profesorului Voitești — ridicat de pe aceste meleaguri la cele mai înalte trepte ale științei geologice din România — pentru a constitui un semn de încredere în forțele neamului din care facem parte și al strădaniilor pe care se cuvine să le depunem pentru menținerea valorii și bunului său nume.

Vă felicit, iar ca singur și întârziat reprezentant al micului colectiv de la catedra de geologie a Universității din București, din anii profesorului Voitești, adaug vii mulțumiri. (20 noiembrie 1985).